

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

จุดประสงค์การเรียนรู้

- อธิบายพุทธคุณและข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด เห็นคุณค่าและนำไปพัฒนาแก้ปัญหาของตนเองและครอบครัวได้

พระรัตนตรัย

พระรัตนตรัย แปลว่า แก้วประเสริฐ ๓ ดวง เป็นองค์ประกอบสำคัญของ

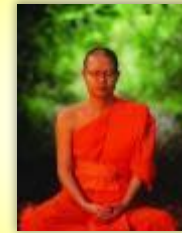
พระธรรม

ความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ
แล้วนำมาสั่งสอนชาวโลก

พระพุทธ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระผู้ทรงเป็นศาสดาของ
ศาสนา

พระสงฆ์

สาวกของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติ
ธรรมและเผยแผ่ธรรมแก่มวลมนุษย

คุณของพระพุทธเจ้า

มี ๙ ประการ เรียกว่า พุทธคุณ ๙

อรหัง

- เป็นผู้บริสุทธิ์ ปราศจากกิเลส

สัมมาสัมพุทธโ

- เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ

วิชชาจรณสัมปันโน

- เป็นผู้พร้อมด้วยความรู้และความประพฤติ

สุคโต

- เป็นผู้เสด็จไปแล้ว

โลกวิทู

- เป็นผู้รู้แจ้งโลก

อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ

- เป็นผู้ฝึกคนที่ควรฝึกอย่างยอดเยี่ยม

สัตถา เทวมนุส้านัง

- เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พุทธโ

- เป็นผู้ตื่นแล้ว

ภควา

- เป็นผู้มีโชค ผู้จำแนกธรรม

- ความจริงว่าด้วยความทุกข์ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ
- หลักธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น “ชั้นธ ๕” คือ องค์ประกอบของชีวิต ๕ ประการ

รูป

เวทนา

สัญญา

สังขาร

วิญญาณ

รูป

ส่วนที่เป็นร่างกาย รวมถึงพฤติกรรมทั้งหมดของร่างกายด้วย เช่น การหมุนเวียนโลหิต การหายใจ รวมถึง
สิ่งใดๆ ในโลกที่เป็นวัตถุ ประกอบด้วยสิ่งดั้งเดิมทั้ง ๔ เรียกว่า “ธาตุ ๔”

ปฐวีธาตุ

ธาตุดิน หมายถึง สิ่งที่มีลักษณะแข็ง

อาโปธาตุ

ธาตุน้ำ หมายถึง สิ่งที่ไหลและเหลว

เตโชธาตุ

ธาตุไฟ หมายถึง สิ่งทั้งหลายที่ร้อน

วาโยธาตุ

ธาตุลม หมายถึง สิ่งทั้งหลายที่สั่นไหวเคลื่อนที่

เวทนา

ความรู้สึกที่เกิดขึ้นต่อสิ่งที่รู้นั้น มิได้หมายถึงความสงสารที่ใช้กันทั่วไป มีอยู่ ๓ ประการ

สุขเวทนา

รู้สึกสบายกาย สบายใจ

ทุกข์เวทนา

รู้สึกไม่สบายกาย ไม่สบายใจ

อุเบกขาเวทนา

รู้สึกเฉยๆ

สัญญา

การกำหนดหมายรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง การแยกแยะได้ว่าอะไรเป็นอะไร มิได้หมายถึงคำมั่นสัญญา ในภาษาสามัญ สัญญานี้เป็นขั้นตอนถัดจากเวทนานั้นเอง

สังขาร

สิ่งที่ปรุงแต่งจิต หรือสิ่งกระตุ้นผลักดันให้มนุษย์กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจเรียกได้ว่าเป็นแรงจูงใจ สังขารเป็นผลรวมของ

การรับรู้ (วิญญาณ)

ความรู้สึกลึก (เวทนา)

ความจำได้ (สัญญา)

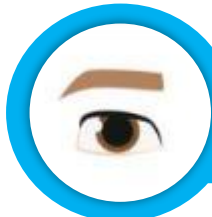
วิญญาณ

การรับรู้ผ่านทางประสาททั้ง ๕ และใจ

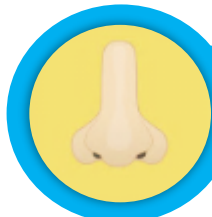
โสตวิญญาณ

รับรู้ทางหู หรือการได้ยิน

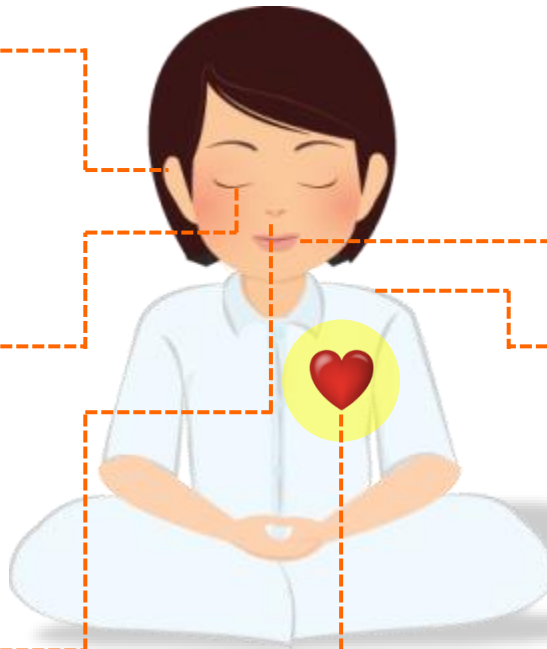
จักขุวิญญาณ

รับรู้ทางตา หรือการเห็น

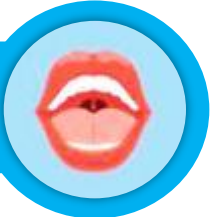
ฆานวิญญาณ

รับรู้ทางจมูก หรือการได้กลิ่น

ชีวาหวิญญาน

รับรู้ทางลิ้น หรือการลิ้มรส

กายวิญญาณ

รับรู้ทางกาย
หรือการสัมผัสทางกาย

มโนวิญญาณ

รับรู้ทางใจ หรือการคิด

- ความจริงว่าด้วยเหตุเกิดแห่งความทุกข์ เพราะความทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นต้องมีสาเหตุเกิดจากอะไรบางอย่าง ไม่ได้มีขึ้นลอยๆ ดังพุทธดำรัสว่า

“เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนั้นจึงมี
เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนั้นจึงเกิด”

- สาเหตุที่แท้จริงของความทุกข์ คือ ความอยากที่เกินพอดี เรียกว่า **“ตัณหา”** มี ๓ ประเภท

กามตัณหา

ภวตัณหา

วิภวตัณหา

กรรม

การกระทำในทางธรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาตั้งใจ

กรรมตามมูลเหตุการกระทำ

- **อกุศลกรรม** (กรรมชั่ว) การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภ โกรธ หลง

- **กุศลกรรม** (กรรมดี) การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง

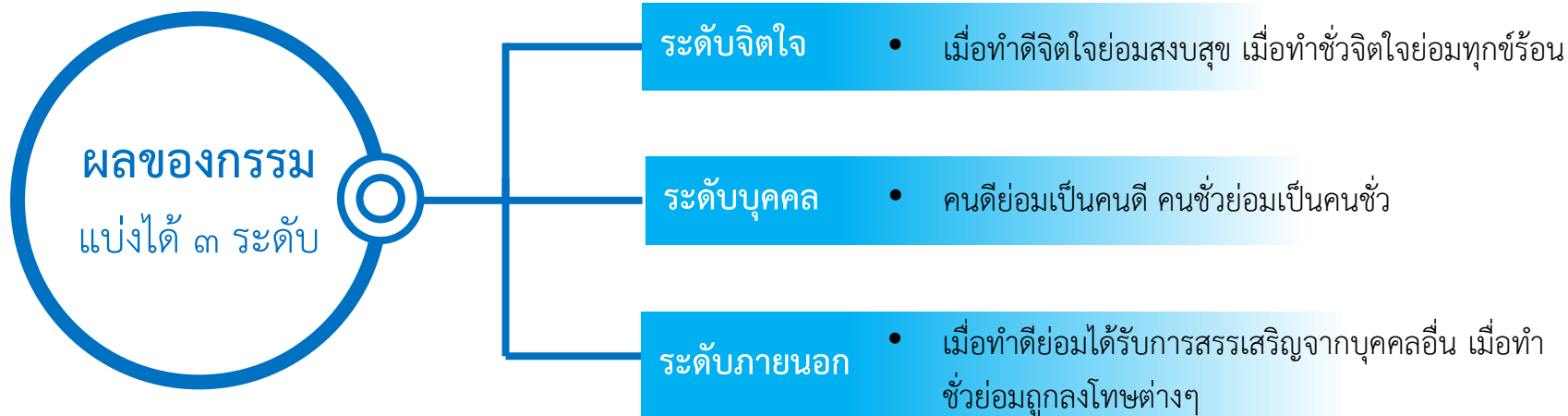
กรรมตามการแสดงออก

- **กายกรรม** หมายถึง กรรมที่กระทำทางกาย เช่น ตั้งใจเรียนหนังสือ

- **วจีกรรม** หมายถึง กรรมที่กระทำทางวาจา เช่น พูดจาปลอบโยนเพื่อนที่มีทุกข์

- **มโนกรรม** หมายถึง กรรมที่กระทำทางใจ เช่น รู้สึกสงสารคนที่เจ็บป่วยเป็นทุกข์

คุณของกรรม

คุณของกรรม เกิดจากการกระทำที่ถูกต้อง

๑. ทำให้เชื่อว่าทุกสิ่งย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัย

๒. ทำให้เชื่อว่าคุณธรรม ความดี ความสามารถ เป็นเครื่องวัดความประเสริฐหรือความเลวของคน

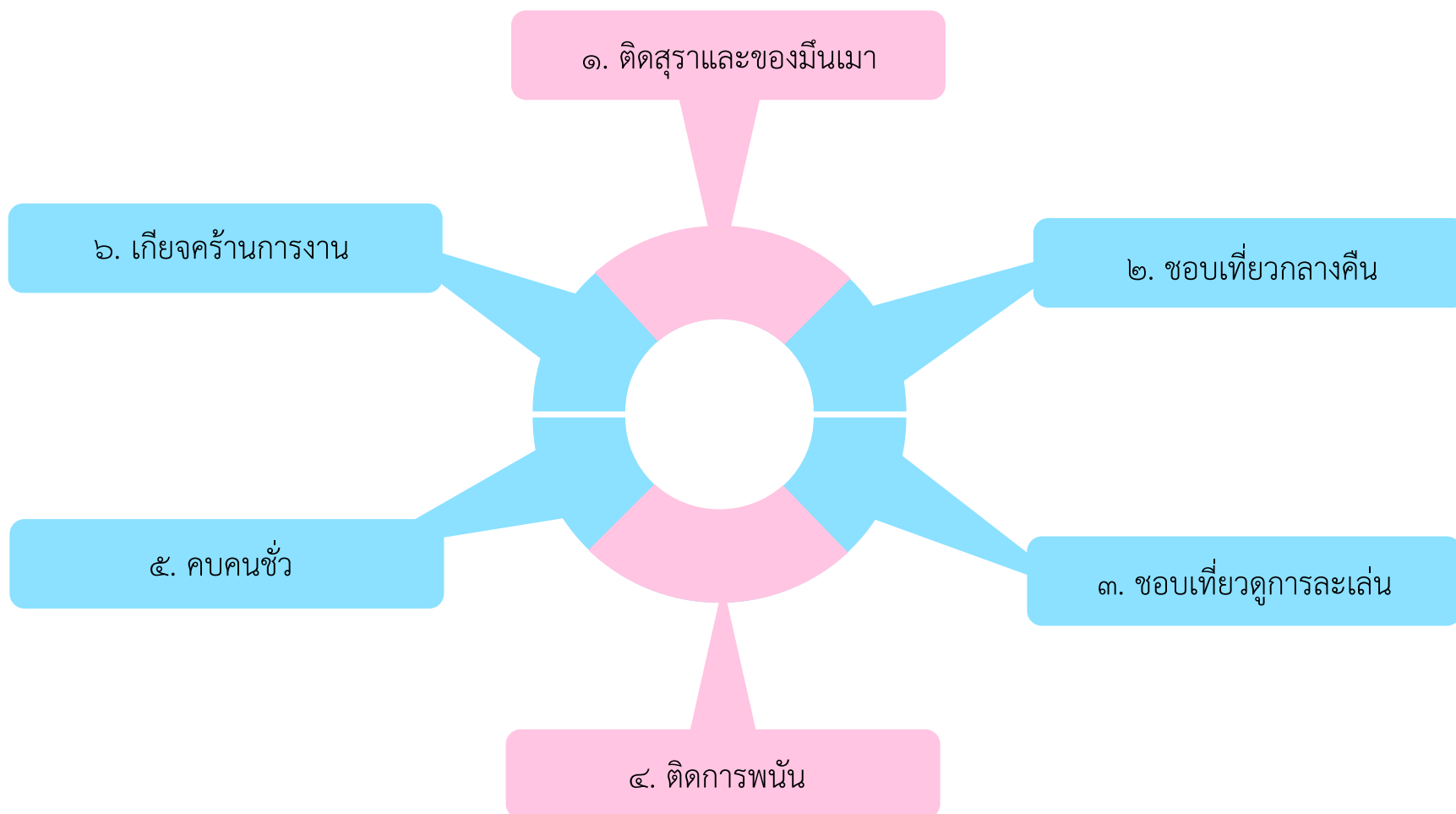
๓. ทำให้มีกำลังใจว่า ตนเท่านั้นจะเป็นผู้ทำให้ตนดีหรือเลวลง

๔. ทำให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองที่จะงดเว้นจากการกระทำชั่ว

อบายมุข

หนทางแห่งความเลื่อม หรือทางแห่งความพินาศ ๖ ประการ

- ความจริงว่าด้วยความดับทุกข์ เมื่อความทุกข์เกิดจากสาเหตุ ถ้าเราดับสาเหตุแห่งทุกข์ได้ ความทุกข์นั้นก็จะดับไปด้วย **ดังพุทธดำรัสว่า**

“เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนั้นก็ไม่มี
เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนั้นก็ดับ”

- เมื่อความทุกข์เกิดจากความอยากที่เกินพอดี ถ้าเราลดความอยากที่ฝืนกับความจริงได้มากเท่าใด ปัญหาหรือความทุกข์ก็น้อยลง หากดับความอยากที่ผิดธรรมชาติได้ทั้งหมด ปัญหาก็หมด เหลือแต่ความสงบสุขอย่างยิ่ง ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า **“นิพพาน”**

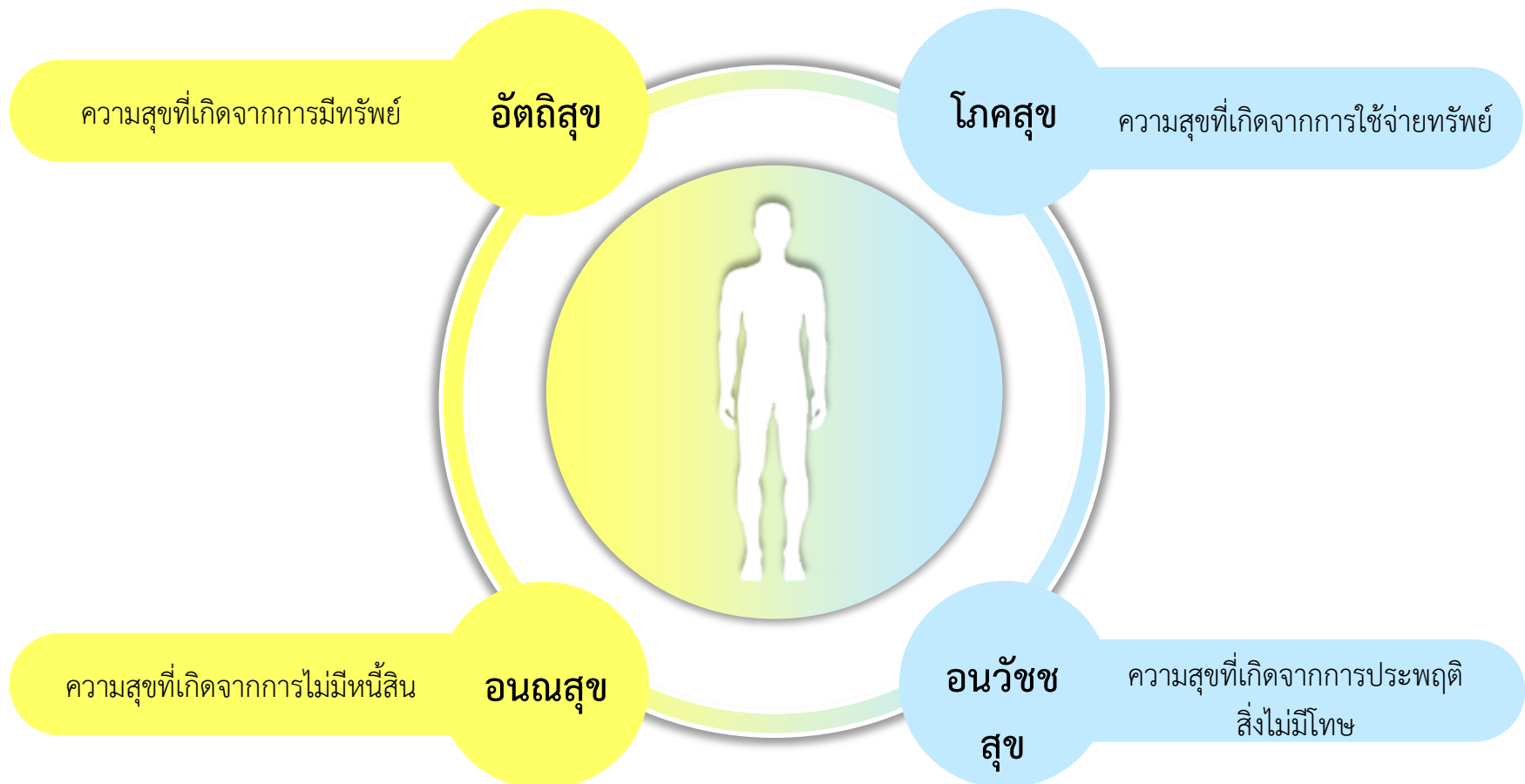
สุข ๒

ความสุขอันเป็นสิ่งที่ทุกคน

คิหิสุข

ความสุขของชาวบ้าน เป็นความสุขที่บุคคลทั่วไปพึงมี

- ความจริงว่าด้วยวิธีทางแห่งความดับทุกข์ ถ้าใครปฏิบัติตามก็จะลดความทุกข์หรือปัญหาได้

- ทางที่จะดับทุกข์
มีองค์ประกอบ ๘ ประการ

๑. สัมมาทิฐิ การเห็นชอบ

๒. สัมมาสังกัปปะ การดำริชอบ

๓. สัมมาวาจา การเจรจาชอบ

๔. สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ

๕. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ

๖. สัมมาวายามะ การพยายามชอบ

๗. สัมมาสติ การระลึกชอบ

๘. สัมมาสมาธิ การตั้งจิตมั่นชอบ

ไตรสิกขา

การศึกษาและฝึกอบรม มี ๓ ประการ

ศีลสิกขา

- การฝึกอบรมเกี่ยวกับความประพฤติ มีเจราจาชอบ กระทำชอบ และเลี้ยงชีพชอบ

จิตตสิกขา

- การฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดสมาธิ มีความพยายามชอบ ระลึกชอบ และตั้งจิตมั่นชอบ

ปัญญาสิกขา

- การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง มีความเห็นชอบ และดำริชอบ

กรรมฐาน ๒

การกระทำที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมจิต ประกอบด้วย ๒ ประการ

สมถกรรมฐาน

การฝึกอบรมจิตใจ
เพื่อให้เกิดความสงบ
หรือการฝึกสมาธิ

วิปัสสนากรรมฐาน

การฝึกอบรมปัญญาให้รู้แจ้ง
หรือการเจริญปัญญา

ปธาน ๔

ความเพียรที่ชอบ ๔ ประการ

สังวรปธาน

- เพียรระวังยับยั้งอกุศล ที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้นได้

ปหานปธาน

- เพียรละ หรือเพียรกำจัดอกุศล ธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ภาวนापธาน

- เพียรเจริญ หรือเพียรทำกุศลธรรม ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

อนุรักษนาปธาน

- เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้น แล้วให้คงอยู่และให้เจริญยิ่งขึ้นไป

โกศล ๓

ความฉลาด ๓ ประการ

อายุโกศล

อุปายโกศล

อุปัฏฐโกศล

๑.อายโกศล

- ความฉลาดที่ทำให้รู้ว่าความเจริญคืออะไร และอะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความเจริญ

หลักคำสอนที่เกี่ยวข้อง

วุฑฒิธรรม ๔

คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม

สัปปุริสสังเสวะ

การคบกับคนดี คบคนที่มีความรู้

สัทธัมมัสสวนะ

การฟังธรรม เอาใจใส่เล่าเรียน แสวงหาความจริง

โยนิโสมนสิการ

คิดหาเหตุผล และวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ โดยรอบคอบ

ธัมมานุธัมมปฏิบัติ

การปฏิบัติธรรมให้ถูกต้อง รู้จักดีชั่ว

๒.อภัยโทษ

- ความฉลาดในความเลื่อม รู้สาเหตุของความเลื่อม

หลักคำสอนที่

อภัยมุข ๔

ทางแห่งความเลื่อม

- เป็นนักเลงหญิง มีความประพฤติไม่เหมาะสมทางเพศ
- เป็นนักเลงสุรา
- เป็นนักเลงการพนัน
- คบคนชั่วเป็นมิตร

๓.อุปายโกศล

- ความฉลาดในอุบายหรือวิธีที่ทำให้สำเร็จ

หลักคำสอนที่เกี่ยวข้อง

อิทธิบาท ๔

ทางไปสู่ความสำเร็จ

ฉันทะ

ความรัก ความพึงพอใจ

วิริยะ

ความพากเพียร ความบากบั่น

จิตตะ

การเอาใจใส่ฝักใฝ่

วิมังสา

การไตร่ตรองพิจารณา

มงคล

ธรรมอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ

๑.การไม่คบคนพาล

- การเลียงไม่สมาคมกับบุคคลที่มีลักษณะเป็นคนพาลคนชั่ว

๒. การคบบัณฑิต

- การคบหาสมาคมกับบุคคลที่มีปัญญาและสามารถนำปัญญานั้นมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้

๓. การบูชาผู้ควรบูชา

- การยกย่องบุคคลที่มีคุณงามความดี มีคุณธรรมเพื่อยกจิตใจของตนให้สูงขึ้น

สอนให้ไม่ประมาท

สอนให้แก้ปัญหาด้วยปัญญาและเหตุผล

สอนให้แก้ปัญหาด้วยตนเอง

สอนให้เห็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง